

in overleg met de bezoeker direct ingenomen worden. Het bestrijdt niet de pijn maar de gevolgen (zwellings, jeuk) van de steek op de langere termijn.

- Hang het protocol 'Hoe te handelen bij ongewone reacties na een steek' op een zichtbare plaats in de bijenstal.
- Geef bij de start van de les/excursie uitleg over wat je gaat doen.
- Vertel hoe men zich in de nabijheid van bijen moet gedragen om ongewenst gedrag van bijen (een bijensteek) te voorkomen.
- Noem de normale reacties op een bijensteek.
- Zorg voor voldoende beschermingsmiddelen voor je zelf en voor bezoekers tijdens ingrepen in de bijenvolken..
- Laat geen bezoekers toe in de vliegroute van de bijen.
- Wijs mensen erop rustig te blijven na een steek en heftige bewegingen te vermijden.
- Spreek af dat de bezoeker meldt dat hij/zij is gestoken. Help om de angel snel te verwijderen en houd de persoon in kwestie een tijdlang in de gaten. Iemand die gestoken is, mag niet uit het zicht verdwijnen.

Vorbereiden van en omgaan met cursisten van een basiscursus

Een allergische reactie kan zich pas na een tweede steek voordoen. Het risico van een tweede steek is bij bezoekers gering, maar bij mensen die een basiscursus volgen heel groot. Vandaar aanvullende adviezen voor cursisten.

- Let bij beginnende imkers niet alleen op de reactie na eerste steek, maar vooral op de reactie bij een volgende steek. Bij die volgende steek kan iemand allergisch reageren.
- Tijdens de lessen een EpiPen gebruiksklaar aanwezig hebben.
- Houd er rekening mee dat een cursist in een schrikreactie een raam, een bak laat vallen en dat daardoor bijen plotseling agressief reageren.
- Bespreek met cursisten wat er gedaan moet worden als er tengevolge van een steek een noodsituatie ontstaat.
 1. Rustig blijven.
 2. **Medische hulp inroepen door 112 te bellen. Via 112 aan de medische hulpverlener melden dat een EpiPen aanwezig is en overleggen over eventueel gebruik van de EpiPen.**
 3. Bijenkast sluiten.

Wat te doen na een steek?

1^e.

Direct de angel verwijderen.

Bij de steek blijven angel en gifblaasje in de huid achter. Gif wordt onder de huid gepompt zolang de angel aanwezig is. Verwijder de angel direct door wegschuiven met bijvoorbeeld een bankpasje of wegkrabben met nagel. De angel nooit met duim en wijsvinger of met een pincet verwijderen om te voorkomen dat de gifblaas wordt leeg gedrukt. Omdat de reactie op een steek ook afhangt van de hoeveelheid gif, is direct verwijderen van de angel belangrijk.

2^e.

Beperk daarna de zwelling en/of de jeuk

Zwelling en jeuk zijn te beperken door uitzuigen van de steekplek.

Een antihistamine tablet (o.a. Cetirizine) kan bij bezoekers de latere gevolgen van de steek beperken.

Een pijnstiller heeft weinig zin omdat de pijn van de steek kortdurend is.

Er zijn tal van huismiddeltjes die de reactie op de steek zouden verlichten. Het is niet duidelijk of ze ook daadwerkelijk helpen. Een van die middeltjes is om de plaats van de steek in te wrijven met een gekneusd blad van breedbladige weegbree of nat maken met azijn.

3^e.

Verminder de achterblijvende alarmgeur om onrustig gedrag van de bijen te beperken.

De huid ter plaatse inwrijven met gekneusd gras of afspoelen met water. Dit geldt vooral als men na een steek nog dicht in de buurt van het bijenvolk blijft, bijvoorbeeld de imker die aan het werk is.

Normale lichamelijke reacties op een bijensteek.

- Gewoonlijk geeft een bijensteek een kort pijngevoel. Dit varieert van nauwelijks voelbaar tot een heftig pijngevoel dat enkele minuten aanhoudt. Een steek in het gezicht is pijnlijker dan in de hand.
- Normaal reageert het lichaam op de plaats van de steek met roodheid, jeuk en meer of minder grote zwelling die enkele uren tot enkele dagen kan aanhouden.
- Imkers bouwen immuniteit op. Het pijngevoel en lichamelijke reacties worden minder en/of blijven uit.
- Bij ervaren imkers die door een ongelukje in korte tijd veel steken oplopen kan het lichaam wel eens reageren met een koortsig gevoel.

Ongewone reacties op een bijensteek; allergische reacties.

Bij een algemene of allergische reactie reageert het lichaam heftiger en is de reactie niet gebonden aan de plek van de steek. Via het bloed worden de lichaamseigen stoffen die tot deze heftige reactie leiden, snel door het lichaam verspreid. Klachten kunnen al enkele seconden tot minuten na de steek optreden. (51% binnen 10 minuten); ze ontstaan meestal binnen het uur. Het is belangrijk de zelfbeheersing te bewaren bij een allergische reactie en lichamelijke inspanning te vermijden

In medische kringen wordt een onderscheid gemaakt naar de ernst van de allergische reactie volgens de schaal van Müller.

Graad I.	Symptomen van de huid zoals jeuk, ontstaan van galbulten, rode jeukende bultjes over het hele lichaam. Roodheid kan ook verspreid over het hele lichaam voorkomen.
Graad II	Graad I plus zwelling van bijvoorbeeld oogleden, lippen, tong, keel. Misselijkheid, braken, licht gevoel in het hoofd.
Graad III	Graad I + II plus ademhalingsproblemen, ernstige kortademigheid.
Graad IV	Graad I + II + III met bewusteloosheid, verlaagde bloeddruk en shock.

Na een steek kan iemand direct heftig reageren (graad III en IV), maar ook kan een aanvankelijk normale reactie (graad I en II) later overgaan in een heftige reactie.

Wat te doen bij een allergische reactie?

- Bij graad I en II verwijzen naar de huisarts voor medicijnen die de reactie van het lichaam beperken.
- Bij graad III en IV 112 bellen. Bij deze allergische reactie kan de patiënt in korte tijd in levensgevaar zijn. Aan de hulpdienst melden dat een EpiPen aanwezig is en overleggen of de EpiPen gebruikt moet worden.

Extra informatie over allergie en eerste hulp verlening

Als mensen zich bij een dokter melden wegens een steek door een insect gaat het meestal over een wespensteek. Wegens de aanwezigheid van zoetigheden zijn wespen vaker dan bijen in de directe omgeving van mensen aanwezig. De angel van de wesp is glad en blijft na een steek sporadisch in de huid achter. Een wesp kan meerdere keren kort achter elkaar steken. Gif van wespen en bijen is verschillend. De reactie op een steek, hoewel vergelijkbaar, is niet hetzelfde.

Voor imkers is het interessant te weten dat het krijgen van weinig steken het ontstaan van een allergie bevordert en veel steken immuniteit bevordert. Het gebruik van een antihistaminicum remt of bevordert het ontstaan van immuniteit niet.

Bij elke vorm van allergisch reageren is desensibilisering mogelijk. Met een speciale behandeling kunnen mensen hun lichaam laten wennen aan het insectengif en hoeft men niet meer bang te zijn voor een fatale steek. Voor desensibilisering oftewel ongevoelig maken kan men terecht bij een de allergoloog van een ziekenhuis.

Uit onderzoek van o.a. imker-arts dr. Van der Zwan (in de zeventiger jaren) is gebleken dat ongeveer de helft van de mensen met een allergische reactie na de eerste steek niet opnieuw

allergisch reageert op een volgende steek. Dit laat zich niet voorspellen. Ook na jaren kan een allergische reactie volgen.

Er is discussie over het risico van het gebruik van een EpiPen bij mensen met hartklachten. Allergoloog dokter M. Roovers meldde dat hij en zijn vakgenoten het eens zijn over het volgende:

Zodra mensen in een levensgevaarlijk toestand komen, onder meer te herkennen aan ademnood, is het gebruik van de EpiPen een niet te vermijden behandeling. Als je dan niets doet, gaat iemand dood. Je zou zelfs aangeklaagd kunnen worden omdat je niet de mogelijk levensreddende hulp hebt geboden.

Beginnende imkers vormen een risicogroep omdat bij hen met een herhaling van steken rekening gehouden moet worden. Daarom hoort bij de praktijklessen van basiscursussen bijenteelt een EpiPen gebruiksklaar aanwezig te zijn. Eventueel een Epi-Pen junior, afhankelijk van de deelnemers.

Bij kinderen is het risico op een allergische reactie kleiner.

Meer informatie over allergische reacties is te vinden op de site van Nederlands Anafylactisch Netwerk (NAN): www.anafylaxis.nl .

Een demonstratie voor het gebruik van deze pen is te vinden op youtube via de zoekterm demonstratie gebruik epiPen

Wettelijke aansprakelijkheid

Wie een bijenstal bezoekt accepteert het risico een bijensteek op te lopen. Dat ontslaat de leerkracht of instructeur niet van de plicht voorzorgsmaatregelen te nemen en cursisten en bezoekers te informeren.

Voor activiteiten die in verenigingsverband gebeuren, heeft de NBV een aanvullende aansprakelijkheidsverzekering. Bij een schadeclaim moet men eerste de eigen WA-verzekering aanspreken en direct aan de NBV melden dat er een claim is.

Hoewel dit stuk met zorg is samengesteld kunnen hieraan geen rechten worden ontleend.
Onderwijscommissie NBV januari 2013.
